

*APPARIUM (REW, 539) 'arreu, aparell', o un verb *APPARIARE (DCEC/DECH I, 297a31-60) 'apariar', 'apariar, arranjar', derivats de PAR: sembla bastant segur que hi foren tots dos, qualsevol dels dos que engendrè l'altre: morfològicament fóra més fàcil com-
 5 prendre-ho partint del verb (advertint, però, que el cat. i oc. *apariar*, fr. *apparier*, seran més aviat derivats romànics de l'abstracte *paria*, segons indica la fonètica històrica, amb corroboració semàntica). En tot cas, al tipus *APPARIUM correspon el cat. ant. i dial. *aper* 'arreu de llaurada', junt amb el port. *apeiro* i cast. *apero* 'eina agrícola en general'.

Extractem les notes que ja s'han publicat sobre el mot català en les seves fases antigues, i així evitarem obllits i estalviarem mots i repeticions: «Bas-latin cat. *aparius* ---» 'attirail, harnais'; an 964: «somera cum ipso suo *apario*» (St. Cugat, n.º 1016, fº 347); an 965: *apeiros* (voir le texte sous le mot *cavagus*); an 985: «parillio uno de boves apud suo *aperio*» (St. Cugat, n.º 65, fº 252); «parillos duos de bovos cum suos *apetros* (Balari, *Orig.*, p. 618), an 963» (probablement mal llegit per *apeiros*, passat que fos una ultra-llatinització creada damunt *peira* PÉTRA); Nicolau d'Olwer (*Bull. Du C.*, 1927). Bast.-Bass. (col. 109) recullen «cum suo *apeiro*» a. 943, «cum illorum *aperos*» a. 960, «cum suis *apers*» a. 986, i d'altres de poc posteriors, en general més llatinitzats. Segons l'ed. Rius del *Cart. de St. Cugat* llegeixo «parillio uno de boves cum suo *apero*», a. 964 (I, p. 61), «*apario*, tribe ---», a. 964 (I, p. 62).

Més tard, ja en contextos purament catalans: «cascun hom --- puscha tener, per les dites laurasons a laurar, en cascun *aper* quatre besties e una vacha --- e ademprar les pastures dels locs vesinals ayxí --- dels ditz casteyls ---», a. 1304; «homes d'Òpol o de Pe-
 35 reylós pusquen taylor e penre mànces, dentals e autres asines d'*aper*, et agmatz [lleg. *et axinatx?* *et aginatx?*] a lur ús, on que les troben», a. 1306 (Alart, *RLR* VII, 44, 51).

Fins aquí, en part o en tot, té o sembla tenir el sentit 'eina de llaurada', genèric, si bé amb mera tendència a concretar-se en l'eina principal d'això, o sigui l'arada. En altres de posteriors es constata així, més i més clarament, no sé si en tots els que recull l'*InuLC* (almenys ja en la major part): anys 1299, 1304, 1306, 1360, 1375, 1376, 1378, 1385 (s. v.); en més d'un d'ells el sentit d'arada' ja és evident: «que-y puscha tenir bestiar de dos *apers*, per laurar e per rompre les dites terres e rótes» (*InuLC*, s. v. *róta*, i *RLR* xxx, 269n.).

Com que el mot començava per *a-* el poble rossellonès entengué *apé* com un femení: «a les vinyes» m'explicaven a Cabestany «enllacar es fa amb un *apé* petita» (1960), on certament molts creuen que és una *pé*, i d'altres, encara, partint de l'afebliment dels femenins en hiatus, en què *zia*, *lua*, *lea*, es redueixen popularment en el Rosselló a *-i*, *-u*, de una *pe*, n'han fet una *pea*, com ho veiem en un escr. eminent: «--- El cel de gener / fa brillenjar els brancs, i com fredoreja! / La colla ha vingut, la colla entorneja / els aibres bla-
 60

vencs en la serenor; / s'inclina en la *pea* algun llaurador, / allà baix, al pla: sempre glevagira / ---», JSeb. Pons (*Olius i violes*, v. 6). Edmont va apuntar *apé* a Elna, Illa i Ribesaltes, *apá* en el Sud de l'Aude (*ALF charrue*, punts 798, 797, 795, 793).

Antiquat en català, generalment, i en tots els sentits, fora del ross.; però justament amb aquest el retrobem ben lluny: en lloc de l'*aladro* d'altres valls, *apero* «arado» trenca la terra aragonesa a la Sierra de Guara (Aineto) i a Echo, Ansó... (Kuhn, *RLiR* XI, 227; Casacuberta, *BDC* xxiv, 160; Rohlf, *ASNSL* clvii, 249); d'on també en el basc adjacent, del Roncal, *apeio* «arado» (Azkue); i d'altra banda, a l'extrem oposat d'Espanya (Huelva, *RFE* xxiv, 227); així mateix en alguns punts de Gascunya: *apè* «engin à pointe» (Noulens, *La flauto gascouno*, gloss.).

Tot plegat, però, no deu ser més que un postverbal afortunat del verb *aperar*, port. *apeirar*, tan ufanós en aquests dominis lingüístics amb aplicació al creu i aplicació de moltes feines agrícoles: d'aquí derivats com cast. *aperador* 'encarregat de la llauró' (1618, avui tan viu a Andal.), port. dial. *apêrador* «o que governa nos ganhães quando andam no serviço» (a l'Alemtejo, *RLus*. II, 30); lleon. ant. *aperamiento* «arneses» ja el 1243, a Carrión de los Condes (Palència), Staaff, *L'Anc. Dial. Léon.* (22.26). I això també existí en català antic: i no sols amb caràcter rural, que és el que deu tenir *aperament* en un doc. de Poblet de 1194 (si bé va anomenat junt amb *xarxes*, *Cart. de Poblet*, 154), sinó en sentits més amples, sumptuaris etc.: «dues dalmàtiques d'or e de seda blancha, ab *aperament* en les spatles, de cendat vermeyl», a. 1373 (MiretS, *TempH*, p. 557).

Paratge 'nivell social, procedència o extracció social d'una família', després especialitzat en el sentit de 'noblesa, alt llinatge'. Era un mot essencialment occità-català, que des d'aquí va passar a totes les llengües romàniques, que el tenen en diversos sentits. L'originari és el que he posat en primer lloc, que no indicava més que qualsevol nivell social o procedència d'una família, en sentit neutre, no sempre elevat; en algun cas pogué indicar baix nivell social, a l'últim 'noblesa considerable', però pròpiament 'rang social qualsevol que fos'. Era derivat abstracte de *par* 'parió, semblant': bona prova d'això és que es digués *gran* o *honrat* o *alt paratge* quan s'indicava noblesa, o es fes constar que dues persones eren d'un (*mateix*) *paratge*; 'd'una mateixa altura dins la societat, d'un nivell social equiparat, qualsevol que fos'.

«Ordonà que anassen ab ell mil cavallers, tots d'onrat *paratge*, e molts ballesters de Tortosa e d'Aragon e de Catalunya, e sirvents de mainada», Muntaner (fets de 1282, § 46, Casac. I, 100.19); «l'enveja, del popular / e dels grans, defora vaja, / e cell qui és de gran *paratge* / port al pobre gran amor, / no faent mai desonor / a null hom de son llinatge», Turmeda (*Cobles Div.*, 76e, *NCL*. x, 127.25); observem especialment: «paubres e rics fai Amors d'un *paratge*», Ventadorn 'l'amor iguala el nivell social de rics i de pobres'; i en l'anglo-normand Wace «nos somes andui